

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (czwarta izba)

z dnia 14 listopada 2024 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Artykuł 19 ust. 1 akapit drugi TUE – Środki prawne –
Skuteczna ochrona prawna – Niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony na mocy ustawy –
Normy krajowe regulujące losowy przydział spraw sędziom danego sądu i zmianę składu sądu –
Przepis zakazujący powoływania się na naruszenia tych norm w ramach
postępowania apelacyjnego

W sprawie C-197/23

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie
prejudycjalnym, złożony przez Sąd Apelacyjny w Warszawie (Polska) postanowieniem z dnia
28 kwietnia 2022 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 24 marca 2023 r., w postępowaniu:

S. S.A.

przeciwko

C. sp. z o.o.,

przy udziale:

Prokuratora Prokuratury Regionalnej w Warszawie,

TRYBUNAŁ (czwarta izba),

w składzie: C. Lycourgos, prezes trzeciej izby, pełniący obowiązki prezesa czwartej izby, S. Rodin
i O. Spineanu-Matei (sprawozdawczynie), sędziowie,

rzecznik generalny: L. Medina,

sekretarz: M. Siekierzyńska, administratorka,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 7 marca
2024 r.,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu C. sp. z o.o. – M. Mioduszewski, Z. Ochońska-Borowska i J. Sroczyński, radcowie
prawni,

* Język postępowania: polski.

- w imieniu Prokuratora Prokuratury Regionalnej w Warszawie – M. Dejak,
- w imieniu rządu polskiego – B. Majczyna i S. Żyrek, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej – K. Herrmann, P. Stancanelli i P.J.O. Van Nuffel, w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 20 czerwca 2024 r.,
wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 2, art. 6 ust. 1 i 3 oraz art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, rozpatrywanych w związku z art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „Kartą”).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy S. S.A. a C. sp. z o.o. w przedmiocie zgodności z prawem premii pobieranych przez C. w ramach wykonywania ramowej umowy handlowej.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Artykuł 2 TUE przewiduje:
„Unia [Europejska] opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Wartości te są wspólne państwom członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn”.
- 4 Artykuł 19 ust. 1 akapit drugi TUE stanowi:
„Państwa członkowskie ustanawiają środki niezbędne do zapewnienia skutecznej ochrony prawnej w dziedzinach objętych prawem Unii”.
- 5 Zgodnie z art. 47 Karty:
„Każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem, zgodnie z warunkami przewidzianymi w niniejszym artykule.
Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy [...].
[...].”

Prawo polskie

Kodeks postępowania cywilnego

- 6 Artykuł 47 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. nr 43 poz. 296; tekst jednolity: Dz.U. z 2019 r. poz. 1460) (zwanej dalej „Kodeksem postępowania cywilnego”) stanowi:
- „W pierwszej instancji sąd rozpoznaje sprawy w składzie jednego sędziego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej”.
- 7 Zgodnie z art. 379 pkt 4 Kodeksu postępowania cywilnego:
- „Nieważność postępowania zachodzi: [...] jeżeli skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa albo jeżeli w rozpoznaniu sprawy brał udział sędzia wyłączony z mocy ustawy”.
- 8 Artykuł 386 § 2 tego kodeksu przewiduje:
- „W razie stwierdzenia nieważności postępowania sąd drugiej instancji uchyla zaskarżony wyrok, znosi postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania”.

Prawo o ustroju sądów powszechnych

- 9 Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. nr 98 poz. 1070; tekst jednolity: Dz.U. z 2019 r. poz. 52), zmieniona ustawą z dnia 20 grudnia 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy o Sądzie Najwyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r. poz. 190), (dalej, odpowiednio, „Prawo o ustroju sądów powszechnych” i „ustawa z dnia 20 grudnia 2019 r.”), stanowi w art. 45:
- „§ 1. Sędziego lub asesora sądowego w jego czynnościach może zastąpić sędzia lub asesor sądowy tego samego sądu, a także sędzia delegowany na podstawie art. 77 § 1 albo 8.
- § 2. Zastąpienie, o którym mowa w § 1, może nastąpić na podstawie zarządzenia przewodniczącego wydziału lub prezesa sądu, wydanego na wniosek sędziego lub asesora sądowego albo z urzędu, w celu zapewnienia sprawności postępowania”.
- 10 Zgodnie z art. 47a Prawa o ustroju sądów powszechnych:
- „§ 1. Sprawy są przydzielane sędziom i asesorom sądowym losowo, w ramach poszczególnych kategorii spraw, chyba że sprawa podlega przydziałowi sędziemu pełniącemu dyżur.
- § 2. Przydział spraw w ramach poszczególnych kategorii jest równy, chyba że został zmniejszony z uwagi na pełnioną funkcję, uczestniczenie w przydziale spraw innej kategorii lub z innych przyczyn przewidzianych ustawą”.

11 Artykuł 47b Prawa o ustroju sądów powszechnych przewiduje:

„§ 1. Zmiana składu sądu może nastąpić tylko w przypadku niemożności rozpoznania sprawy w dotychczasowym składzie albo długotrwałej przeszkody w rozpoznaniu sprawy w dotychczasowym składzie. Przepis art. 47a stosuje się odpowiednio.

§ 2. Jeżeli konieczne jest podjęcie czynności w sprawie, w szczególności gdy wynika to z odrębnych przepisów lub przemawia za tym wzgląd na sprawność postępowania, a skład sądu, któremu została przydzielona sprawa, nie może jej podjąć, czynność ta jest podejmowana przez skład sądu wyznaczony zgodnie z planem zastępstw, a jeżeli czynność nie jest objęta planem zastępstw, przez skład sądu wyznaczony zgodnie z art. 47a.

§ 3. Decyzje w sprawach, o których mowa w § 1 i 2, podejmuje prezes sądu albo upoważniony przez niego sędzia”.

12 Ustawą z dnia 20 grudnia 2019 r. dodano do art. 55 Prawa o ustroju sądów powszechnych § 4 o następującym brzmieniu:

„Sędzia może orzekać we wszystkich sprawach w swoim miejscu służbowym, a w innych sądach w przypadkach określonych w ustawie (jurysdykcja sędziego). Przepisy o przydziale spraw oraz wyznaczaniu i zmianie składu sądu nie ograniczają jurysdykcji sędziego i nie mogą być podstawą stwierdzenia sprzeczności składu sądu z przepisami prawa, nienależytego obsadzenia sądu lub udziału osoby nieuprawnionej lub niezdolnej do orzekania w wydaniu orzeczenia”.

13 Zgodnie z art. 8 ustawy z dnia 20 grudnia 2019 r. przepis art. 55 § 4 Prawa o ustroju sądów powszechnych stosuje się także do spraw wszczętych lub zakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 20 grudnia 2019 r.

Regulamin urzędowania sądów powszechnych

14 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2015 r. poz. 2316) (zwane dalej „Regulaminem urzędowania sądów powszechnych”), mające zastosowanie do sprawy w postępowaniu głównym, przewidywało w § 43 ust. 1:

„Sprawy są przydzielane referentom (sędziom i asesorum sądowym) losowo, zgodnie z ustalonym podziałem czynności, przez narzędzie informatyczne działające w oparciu o generator liczb losowych, oddzielnie dla każdego repertorium, wykazu lub innego urządzenia ewidencyjnego, chyba że przepisy niniejszego rozporządzenia przewidują inne zasady przydziału. [...]”.

15 Paragraf 52b Regulaminu urzędowania sądów powszechnych stanowił:

„1. Plan zastępstw określa zastępców (sędziów, asesorum sądowych i ławników) na każdy dzień roboczy.

2. Plan dyżurów określa sędziów i asesorum sądowych pełniących dyżur na każdy dzień.

3. Plany zastępstw i dyżurów określają liczbę zastępców i pełniących dyżur w danym okresie, wydziały lub rodzaje spraw przypisane zastępcom i pełniącym dyżur oraz kolejność

podejmowania czynności w zastępstwie i przydziału spraw pełniącym dyżur w przypadku większej liczby zastępców i pełniących dyżur.

[...]”.

- 16 Zgodnie z § 52c Regulaminu urzędowania sądów powszechnych:

„1. W razie nieobecności referenta na posiedzeniu przewodniczący wydziału zarządza odwołanie posiedzenia, jeżeli jest możliwe zawiadomienie osób uczestniczących, chyba że sprawność postępowania w sposób oczywisty wymaga odbycia posiedzenia.

2. Sprawę, w której posiedzenie nie zostało odwołane, rozpoznaje zastępca przewidziany w planie zastępstw na dany dzień. Jeżeli nie było możliwe należyte przygotowanie się zastępcy do sprawy lub rozpoznanie przez niego sprawy wymagałoby powtórzenia znacznej części postępowania, przewodniczący wydziału zarządza odwołanie posiedzenia [...].

[...]”.

Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji

- 17 Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (tekst jednolity: Dz.U. z 2022 r. poz. 1233) stanowi w art. 15 ust. 1 pkt 4:

„Czynem nieuczciwej konkurencji jest utrudnianie innym przedsiębiorcom dostępu do rynku, w szczególności przez: [...] pobieranie innych niż marża handlowa opłat za przyjęcie towaru do sprzedaży”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 18 W dniu 27 kwietnia 2018 r. S. wytoczyła przed Sąd Okręgowy w Warszawie (Polska) powództwo w sprawie gospodarczej. Działając w charakterze cesjonariusza wierzytelności przysługującej wobec C., spółki prowadzącej działalność w sektorze sprzedaży detalicznej, S. żąda zasądzenia od tej ostatniej kwoty 4 572 648 PLN (około 1 045 000 EUR) odpowiadającej premiom pieniężnym od obrotu osiągniętego w danym roku obrachunkowym (zaległe marże), które C. miała niezgodnie z prawem pobrać w ramach ramowej umowy handlowej zawartej z cedentem i dotyczącej dostawy towarów w celu ich odsprzedaży. Zdaniem S. pobieranie tych premii było sprzeczne z art. 15 ust. 1 pkt 4 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, ponieważ stanowiło ono „pobieranie innych niż marża handlowa opłat za przyjęcie towaru do sprzedaży” w rozumieniu tego przepisu.
- 19 Sprawę tę przydzielono XVI Wydziałowi Gospodarczemu tego sądu oraz, na podstawie systemu losowego przydziału spraw, sędzi E.T., wiceprezes tego wydziału, orzekającej jednoosobowo.
- 20 W dniu 25 marca 2019 r., czyli w dniu rozprawy we wspomnianej sprawie, z uwagi na to, że sędzia E.T. była nieobecna z powodu urlopu udzielonego jej na żądanie, przewodnicząca XVI Wydziału Gospodarczego wspomnianego sądu wyznaczyła J.K., sędzię pełniącą dyżur w tym dniu, do przeprowadzenia rozprawy, w związku z czym sprawa została jej przydzielona.
- 21 Wyrokiem z dnia 16 września 2019 r. wydanym przez Sąd Okręgowy w Warszawie, w którego składzie orzekającym zasiadała jednoosobowo sędzia J.K., powództwo S. zostało oddalone.

- 22 W dniu 27 października 2019 r. S. wniosła apelację do Sądu Apelacyjnego w Warszawie (Polska), będącego sądem odsyłającym.
- 23 W apelacji S. podniosła zarzut nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji na podstawie art. 379 pkt 4 Kodeksu postępowania cywilnego z uwagi na sprzeczność składu orzekającego z przepisami prawa w związku z naruszeniem zasady niezmienności składu orzekającego wynikającym z przeprowadzenia rozprawy i wydania wyroku przez sędziego innego niż ten, któremu przydzielono sprawę pierwotnie.
- 24 Po przeprowadzeniu szeregu czynności dowodowych lub sprawdzających w celu skontrolowania prawidłowości postępowania przed sądem pierwszej instancji sąd odsyłający doszedł do przekonania, że zastąpienie sędzi E.T. przez sędzię J.K. nastąpiło w okolicznościach, które naruszają przewidzianą w ustawie krajowej zasadę niezmienności składu orzekającego. Sąd ten uważa bowiem, że podstawa zastąpienia sędzi E.T. jest sprzeczna z art. 47b Prawa o ustroju sądów powszechnych. Wskazuje on ponadto, że nie dopełniono wszystkich formalności, które powinny były towarzyszyć temu zastąpieniu, podejrzewając, że sąd pierwszej instancji zmienił niektóre dokumenty w celu zaradzenia a posteriori tym nieprawidłowościom.
- 25 Sąd odsyłający nie zna powodów tego zastąpienia, które uważa za nieprawidłowe, i wskazuje jednocześnie, że skorzystanie z takiego mechanizmu mogłoby prowadzić do przekazania przez jednego sędziego innemu sędziemu stosunkowo dużej liczby spraw.
- 26 Podkreśla on również, że „teoretycznie” nie można wykluczyć, iż jednoosobowy skład orzekający może zostać celowo zmieniony we wrażliwych sprawach przy wykorzystaniu mechanizmu polegającego na wyznaczeniu rozprawy przez sędziego, któremu sprawa została pierwotnie przydzielona w sposób losowy, na dzień, w którym skorzysta on z urlopu na żądanie, a jego nieobecność w dniu rozprawy zostanie wykorzystana do zastąpienia go przez wyznaczonego na ten dzień w planie zastępstw lub dyżurów sędziego, którego nazwisko może być znane z wyprzedzeniem.
- 27 Wreszcie sąd odsyłający wskazuje na uchwały Sądu Najwyższego (Polska), zgodnie z którymi wyznaczenie składu orzekającego z naruszeniem przepisów prawa krajowego o przydziale spraw oraz wyznaczaniu i zmianie składu sądu może stanowić podstawę zastosowania sankcji w postaci stwierdzenia nieważności postępowania na podstawie art. 379 pkt 4 Kodeksu postępowania cywilnego.
- 28 Zauważa on jednak, że od czasu wprowadzenia art. 55 § 4 Prawa o ustroju sądów powszechnych wszelka kontrola w tym zakresie w ramach apelacji jest zakazana.
- 29 W tych okolicznościach Sąd Apelacyjny w Warszawie postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy art. 2, art. 6 ust. 1 i 3 i art. 19 ust. 1 akapit drugi [TUE] w zw. z art. 47 [Karty] należy interpretować w ten sposób, że nie jest sądem niezawisłym, bezstronnym i ustanowionym uprzednio na mocy ustawy i zapewniającym skuteczną ochronę prawną sąd pierwszej instancji państwa członkowskiego [...], w składzie którego jednoosobowo zasiada sędzia tego sądu wyznaczony do rozpoznania sprawy z rażącym naruszeniem przepisów prawa krajowego o przydziale spraw oraz wyznaczaniu i zmianie składu sądu?

- 2) Czy art. 2, art. 6 ust. 1 i 3 i art. 19 ust. 1 akapit drugi [TUE] w zw. z art. 47 [Karty] należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwiają się one stosowaniu przepisów prawa krajowego, takich jak art. 55 § 4 [zdanie drugie] [Prawa o ustroju sądów powszechnych], w zakresie, w jakim zakazują one sądowni drugiej instancji stwierdzenia [...] nieważności postępowania przed sądem [...] pierwszej instancji [...] z powodu sprzeczności składu tego sądu z przepisami, nienależytego obsadzenia sądu lub udziału osoby nieuprawnionej lub niezdolnej do orzekania w wydaniu orzeczenia, jako sankcji prawnej zapewniającej skuteczną ochronę prawną w przypadku wyznaczenia sędziego do rozpoznania sprawy z rażącym naruszeniem przepisów prawa krajowego o przydziale spraw oraz wyznaczaniu i zmianie składu sądu?”.

W przedmiocie właściwości Trybunału i dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

- 30 Prokurator Prokuratury Regionalnej w Warszawie (zwany dalej „prokuratorem prokuratury regionalnej”) twierdzi, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest niedopuszczalny, ponieważ z postanowienia odsyłającego nie wynika, by sprawa w postępowaniu głównym miała związek z prawem Unii. Wraz z pozwaną w postępowaniu głównym uważa on, że zadane pytania dotyczą wykładni przepisów prawa krajowego regulujących organizację wymiaru sprawiedliwości państwa członkowskiego w odniesieniu do zasad przydziału spraw i zmiany składu sądu, w szczególności co się tyczy ustalenia, czy naruszenie tych przepisów może prowadzić do nieważności postępowania na mocy art. 379 pkt 4 Kodeksu postępowania cywilnego. Zdaniem prokuratora prokuratury regionalnej takie kwestie, tak jak wszelkie kwestie dotyczące organizacji i funkcjonowania organów państwa, należą do wyłącznych kompetencji tego państwa. Jego zdaniem art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE zobowiązuje państwa członkowskie do osiągnięcia celu, jakim jest ustanowienie całego systemu przepisów gwarantujących skuteczną ochronę prawną, przy czym nie można jednak z tego wywodzić norm dotyczących określonej organizacji wymiaru sprawiedliwości.
- 31 W tym względzie w zakresie, w jakim poprzez te argumenty prokurator prokuratury regionalnej i pozwana w postępowaniu głównym zmierzają w rzeczywistości do podważenia właściwości Trybunału do orzekania w przedmiocie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, należy przypomnieć, że chociaż organizacja wymiaru sprawiedliwości w państwach członkowskich należy do kompetencji tych państw, to przy wykonywaniu tej kompetencji państwa członkowskie mają obowiązek dotrzymywać zobowiązań wynikających dla nich z prawa Unii (wyrok z dnia 7 września 2023 r., Asociația „Forumul Judecătorilor din România”, C-216/21, EU:C:2023:628, pkt 45 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 32 Co się tyczy zakresu stosowania art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, z orzecznictwa Trybunału wynika, że postanowienie to dotyczy „dziedzin objętych prawem Unii” niezależnie od tego, w jakiej sytuacji państwa członkowskie stosują to prawo w rozumieniu art. 51 ust. 1 Karty (wyrok z dnia 26 marca 2020 r., Miasto Łowicz i Prokurator Generalny, C-558/18 i C-563/18, EU:C:2020:234, pkt 33 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 33 Artykuł 19 ust. 1 akapit drugi TUE znajduje zatem między innymi zastosowanie w stosunku do każdego organu krajowego, który może rozstrzygać jako sąd kwestie dotyczące stosowania lub wykładni prawa Unii, a więc wchodzące w zakres dziedzin objętych tym prawem (wyrok z dnia 26 marca 2020 r., Miasto Łowicz i Prokurator Generalny, C-558/18 i C-563/18, EU:C:2020:234, pkt 34 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 34 Nie ulega zaś wątpliwości, że ma to miejsce w niniejszej sprawie, ponieważ – jak zauważyła rzecznik generalna w pkt 29 opinii – zarówno sąd pierwszej instancji, którego prawidłowość składu jest kwestionowana przed sądem odsyłającym, jak i ten ostatni sąd, któremu prawo krajowe zakazuje dokonywania kontroli tej prawidłowości, mogą orzekać w kwestiach dotyczących stosowania lub wykładni prawa Unii. W związku z tym sądy te muszą spełniać wymogi wynikające z prawa do skutecznej ochrony prawnej.
- 35 Ponadto prokurator prokuratury regionalnej i Komisja Europejska utrzymują, że z postanowienia odsyłającego nie wynika, iż spór w postępowaniu głównym wpisuje się w zakres stosowania prawa Unii w rozumieniu art. 51 ust. 1 Karty, i że w związku z tym jej art. 47 nie ma zastosowania.
- 36 W tym względzie należy przypomnieć, że w ramach odesłania prejudycjalnego na podstawie art. 267 TFUE Trybunał może dokonywać wykładni prawa Unii jedynie w granicach przyznanej mu właściwości [wyrok z dnia 19 listopada 2019 r., A.K. i in. (Niezależność Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego), C-585/18, C-624/18 i C-625/18, EU:C:2019:982, pkt 77 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 37 Co się tyczy Karty, jej zakres zastosowania w odniesieniu do działań państw członkowskich został określony w jej art. 51 ust. 1, zgodnie z którym postanowienia Karty mają zastosowanie do państw członkowskich w zakresie, w jakim państwa te stosują prawo Unii, przy czym postanowienie to potwierdza utrwalone orzecznictwo, zgodnie z którym gwarantowane w porządku prawnym Unii prawa podstawowe znajdują zastosowanie we wszystkich sytuacjach podlegających prawu Unii, jednak nie poza takimi sytuacjami [wyrok z dnia 19 listopada 2019 r., A.K. i in. (Niezależność Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego), C-585/18, C-624/18 i C-625/18, EU:C:2019:982, pkt 78 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 38 W niniejszej sprawie, co się tyczy w szczególności art. 47 Karty, należy stwierdzić, że spór leżący u podstaw postępowania głównego nie ma związku z jakimkolwiek przepisem prawa Unii. Żądanie zasądzenia roszczenia od pozwanej w postępowaniu głównym opiera się bowiem wyłącznie na przepisie prawa krajowego. Ponadto sąd odsyłający nie przedstawił żadnych informacji, które wskazywałyby na to, że spór w postępowaniu głównym dotyczy wykładni lub stosowania przepisu prawa Unii, który miałby być stosowany na poziomie krajowym.
- 39 W związku z tym art. 47 Karty jako taki nie ma zastosowania do sprawy w postępowaniu głównym.
- 40 Jednakże z uwagi na to, że art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE nakłada na wszystkie państwa członkowskie obowiązek ustanowienia środków niezbędnych do zapewnienia, w dziedzinach objętych prawem Unii, skutecznej ochrony prawnej w rozumieniu w szczególności art. 47 Karty, to ostatnie postanowienie, mimo że nie ma ono zastosowania do sprawy w postępowaniu głównym, powinno być należycie uwzględnione przy dokonywaniu wykładni art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE (zob. podobnie wyrok z dnia 20 kwietnia 2021 r., Repubblica, C-896/19, EU:C:2021:311, pkt 45 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 41 Ponadto prokurator prokuratury regionalnej twierdzi, że orzeczenie w trybie prejudycjalnym nie jest niezbędne do wydania przez sąd odsyłający rozstrzygnięcia w sprawie w postępowaniu głównym. Sąd ten wykroczył bowiem poza swoje kompetencje, kontrolując prawidłowość składu sądu pierwszej instancji. Pozwana w postępowaniu głównym podnosi z kolei, że zadane pytania są na tyle ogólne, że odpowiedź Trybunału nie pozwoli rozwiązać wątpliwości w przedmiocie zagadnienia prawnego dotyczącego relacji pomiędzy przepisami odnoszącymi się do przydziału sprawy sędziemu a nieważnością postępowania w pierwszej instancji w ramach sprawy głównej.

- 42 Należy jednak zauważyć, po pierwsze, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy właśnie kwestii, czy prawo Unii stoi na przeszkodzie zakazowi kontrolowania przez sąd odsyłający prawidłowości składu sądu pierwszej instancji, co wymaga wykładni tego prawa, w szczególności art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, wobec czego rozpatrzenie zarzutu, zgodnie z którym sąd odsyłający miał wykroczyć poza swoje kompetencje, pokrywa się z rozpatrzeniem pytań prejudycjalnych.
- 43 Po drugie, należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem pytania dotyczące wykładni prawa Unii, z którymi zwrócił się do Trybunału sąd krajowy w ramach stanu prawnego i faktycznego, za którego ustalenie sąd ten jest odpowiedzialny – przy czym prawidłowość tych ustaleń nie podlega ocenie Trybunału – korzystają z domniemania, że mają znaczenie dla sprawy. Odrzucenie przez Trybunał wniosku sądu krajowego jest możliwe tylko wtedy, gdy jest oczywiste, że wykładnia prawa Unii, o którą wnioskowano, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub przedmiotem sporu przed sądem krajowym, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje elementami stanu faktycznego albo prawnego, które są konieczne do udzielenia użytecznej odpowiedzi na pytania, które zostały mu przedstawione (wyrok z dnia 6 czerwca 2024 r., INGSTEEL, C-547/22, EU:C:2024:478, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 44 W niniejszym zaś przypadku sąd odsyłający wskazuje, że rodzaj nieprawidłowości, którego dotyczy sprawa w postępowaniu głównym, jest związany z ryzykiem manipulowania przydziałem wrażliwych spraw i że przepis prawa krajowego uniemożliwia mu wyciągnięcie konsekwencji z takich nieprawidłowości, uznając, iż w tych okolicznościach mierzy się on z kwestią, czy należy odstąpić od stosowania tego przepisu zgodnie z ciężącym na nim na mocy zasady pierwszeństwa prawa Unii obowiązkiem odstąpienia od stosowania przepisów prawa krajowego sprzecznych z art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE.
- 45 Poprzez te rozważania sąd odsyłający wskazuje w sposób wystarczający pod względem prawnym, że orzeczenie w trybie prejudycjalnym jest mu „niezbędne” do „wydania wyroku” w zawisłej przed nim sprawie w rozumieniu art. 267 TFUE.
- 46 Wreszcie, jak twierdzi prokurator prokuratury regionalnej, należy stwierdzić, że wbrew temu, co przewiduje art. 94 lit. c) regulaminu postępowania przed Trybunałem, sąd odsyłający nie omawia powodów, dla których zwraca się do Trybunału o dokonanie wykładni art. 2 i art. 6 ust. 1 i 3 TUE.
- 47 Należy jednak zauważyć, że co się tyczy art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, postanowienie odsyłające zawiera rozważania wystarczające do tego, aby umożliwić zrozumienie powodów wniosku o wykładnię tego postanowienia TUE, oraz że przy uwzględnieniu pkt 34 niniejszego wyroku pytania prejudycjalne są dopuszczalne w zakresie, w jakim dotyczą wspomnianego postanowienia. Postanowienie to, które konkretyzuje zasadę państwa prawnego wyrażoną w art. 2 TUE, powierza zaś sądom państw członkowskich i Trybunałowi zadanie zapewnienia pełnego stosowania prawa Unii we wszystkich państwach członkowskich, jak również ochrony sądowej praw, jakie jednostki wywodzą z tego prawa [wyrok z dnia 22 lutego 2022 r., RS (Skutki wyroków sądu konstytucyjnego), C-430/21, EU:C:2022:99, pkt 39 i przytoczone tam orzecznictwo]. W związku z tym, jak stwierdziła rzecznik generalna w pkt 41 opinii, wykładni art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE należy dokonać w świetle art. 2 TUE.
- 48 Przy uwzględnieniu całości powyższych rozważań należy stwierdzić, że w zakresie, w jakim wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE w związku z art. 2 TUE i art. 47 Karty, Trybunał jest właściwy do orzekania w przedmiocie tego wniosku i wniosek ten jest dopuszczalny.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

- 49 Na wstępie należy zauważyć w pierwszej kolejności, że pozwana w postępowaniu głównym i prokurator prokuratury regionalnej kwestionują sposób przedstawienia przepisów prawa krajowego w postanowieniu odsyłającym, uznając owo przedstawienie za wybiórcze i jednostronne.
- 50 Ponadto, co się tyczy orzecznictwa Sądu Najwyższego, podczas gdy sąd odsyłający wskazuje na rozstrzygnięcia, zgodnie z którymi naruszenie zasady niezmienności składów orzekających może prowadzić do nieważności postępowania ze względu na rozpoznanie sprawy przez skład sądu orzekającego sprzeczny z przepisami prawa na podstawie art. 379 pkt 4 Kodeksu postępowania cywilnego, prokurator prokuratury regionalnej wskazuje na wcześniejsze odmienne rozstrzygnięcia. Prokurator ten twierdzi również, że prawo krajowe nie zawiera pojęcia „rażącego naruszenia” przepisów dotyczących przydziału spraw i zmiany składu sądu, które to pojęcie zostało użyte przez sąd odsyłający przeciwstawiający je pojęciu „zwykłego naruszenia” tych przepisów.
- 51 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem wyłącznie sąd odsyłający jest właściwy do interpretowania i stosowania prawa krajowego. Tym samym Trybunał jest zobowiązany uwzględnić, zgodnie z podziałem kompetencji między nim a sądami krajowymi, stan prawny, w jaki wpisują się pytania prejudycjalne, w takiej postaci, w jakiej został on opisany w postanowieniu odsyłającym (wyrok z dnia 27 stycznia 2021 r., *Dexia Nederland*, C-229/19 i C-289/19, EU:C:2021:68, pkt 44 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 52 Wynika stąd, że Trybunał powinien oprzeć się na dokonanej przez sąd odsyłający ocenie, zgodnie z którą, po pierwsze, nieobecność sędzi sądu pierwszej instancji, której to sędzi została przydzielona sprawa rozpatrywana w postępowaniu głównym, w dniu wyznaczonym na rozprawę ze względu na urlop udzielony na jej żądanie, nie stanowiła w okolicznościach tej sprawy podstawy do zastąpienia jej na mocy art. 47b § 1 Prawa o ustroju sądów powszechnych, a po drugie, zastosowanie art. 379 pkt 4 Kodeksu postępowania cywilnego powinno co do zasady prowadzić do stwierdzenia nieważności postępowania w pierwszej instancji z powodu tej nieprawidłowości, przy czym jednak jest bezspeczne, że art. 55 § 4 Prawa o ustroju sądów powszechnych stoi temu na przeszkodzie.
- 53 W drugiej kolejności pozwana w postępowaniu głównym i prokurator prokuratury regionalnej podnoszą w istocie, że przepisy prawa krajowego o przydziale spraw i zmianie składu sądu są przepisami o charakterze administracyjnym, których celem jest zapewnienie równomiernego rozdziału pracy między członków danego sądu. Ze względu na swój charakter przepisy te nie są w stanie ich zdaniem skutkować możliwością wywierania wpływu zewnętrznego.
- 54 Należy jednak zauważyć, że wynikający z prawa Unii wymóg niezawisłości sądów dotyczy nie tylko nieuprawnionych nacisków, które mogą być wywierane przez władzę ustawodawczą i wykonawczą, lecz również tych, które mogą pojawiać się w obrębie danego sądu (zob. podobnie wyrok z dnia 11 lipca 2024 r., *Hann-Invest i in.*, C-554/21, C-622/21 i C-727/21, EU:C:2024:594, pkt 54).
- 55 Sąd odsyłający stwierdził zaś istnienie poważnego ryzyka, że naruszenia krajowych przepisów dotyczących ponownego przydziału spraw mogłyby zmierzać do umożliwienia określonemu sędziemu orzekania w konkretnej sprawie lub w określonym rodzaju spraw. W tych okolicznościach, jak zauważyła rzecznik generalna w pkt 48 opinii, wyrażone w ten sposób przez

sąd odsyłający wątpliwości wystarczają, aby uznać, że pytania dotyczące stosowania tych przepisów wymagają oceny w świetle wynikających z prawa Unii wymogów dotyczących zagwarantowania niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy.

- 56 Poprzez swoje pytania, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE w związku z art. 2 TUE i art. 47 Karty należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisowi krajowemu, który uniemożliwia we wszelkich okolicznościach sądowi odwoławczemu skontrolowanie, czy ponowny przydział sprawy składowi sądu, który orzekał w tej sprawie w pierwszej instancji, nie nastąpił z naruszeniem przepisów krajowych dotyczących ponownego przydziału spraw w sądach.
- 57 Należy przypomnieć, że na podstawie art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE każde państwo członkowskie powinno zapewnić, by organy orzekające – jako „sądy” w rozumieniu prawa Unii – w kwestiach związanych ze stosowaniem lub wykładnią tego prawa i należące w związku z tym do systemu środków odwoławczych w dziedzinach objętych owym prawem odpowiadały wymogom skutecznej ochrony prawnej, w tym zwłaszcza wymogowi niezawisłości (wyrok z dnia 11 lipca 2024 r., Hann-Invest i in., C-554/21, C-622/21 i C-727/21, EU:C:2024:594, pkt 47 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 58 W celu zagwarantowania, by taki sąd mógł zapewnić tę skuteczną ochronę prawną, należy w pierwszej kolejności zachować jego niezależność, co potwierdza art. 47 akapit drugi Karty, w którym wśród wymogów związanych z prawem podstawowym do skutecznego środka prawnego wymieniono dostęp do „niezawisłego” sądu (zob. podobnie wyrok z dnia 16 listopada 2021 r., Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim i in., od C-748/19 do C-754/19, EU:C:2021:931, pkt 65 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 59 Ten wymóg niezawisłości sędziowskiej, stanowiącej integralny element sprawowania wymiaru sprawiedliwości, wchodzi w zakres istoty prawa do skutecznej ochrony sądowej oraz prawa podstawowego do rzetelnego procesu sądowego, które to prawo ma fundamentalne znaczenie jako gwarancja ochrony wszystkich praw, jakie podmioty prawa wywodzą z prawa Unii, oraz zachowania wartości wspólnych państwom członkowskim określonych w art. 2 TUE, w szczególności wartości państwa prawnego (wyrok z dnia 16 listopada 2021 r., Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim i in., od C-748/19 do C-754/19, EU:C:2021:931, pkt 66 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 60 Wspomniany wymóg niezawisłości ma dwa aspekty. Pierwszy aspekt, o charakterze zewnętrznym, wymaga, aby dany organ wypełniał swoje zadania w pełni autonomicznie, bez podległości w ramach hierarchii służbowej, bez podporządkowania komukolwiek, w sposób wolny od nakazów czy wytycznych z jakiegokolwiek źródła, pozostając w ten sposób pod ochroną przed ingerencją i naciskami z zewnątrz, które mogą zagrozić niezależności osądu jego członków i wpływać na ich rozstrzygnięcia. Drugi aspekt, o charakterze wewnętrznym, łączy się z kolei z pojęciem „bezstronności” i dotyczy jednakowego dystansu do stron sporu oraz ich odpowiednich interesów w odniesieniu do jego przedmiotu. Aspekt ten wymaga przestrzegania obiektywizmu oraz braku wszelkiego interesu w rozstrzygnięciu sporu poza ścisłym stosowaniem przepisu prawa (wyrok z dnia 11 lipca 2024 r., Hann-Invest i in., C-554/21, C-622/21 i C-727/21, EU:C:2024:594, pkt 50, 51 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 61 Jak przypomniano w pkt 54 niniejszego wyroku, o ile aspekt „zewnętrzny” ma zasadniczo na celu utrzymanie niezależności sądów względem władzy ustawodawczej i wykonawczej w myśl zasady podziału władz, która charakteryzuje funkcjonowanie państwa prawnego, o tyle służy on także ochronie sędziów przed nieuprawnionymi naciskami w obrębie danego sądu.
- 62 Należy również podkreślić, że wykonywanie funkcji orzeczniczej powinno być chronione nie tylko przed wszelkim bezpośrednim wpływem w postaci zaleceń, ale również przed bardziej pośrednimi formami oddziaływania, które mogą zaważyć na rozstrzygnięciach sądowych (zob. podobnie wyrok z dnia 11 lipca 2024 r., Hann-Invest i in., C-554/21, C-622/21 i C-727/21, EU:C:2024:594, pkt 53 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 63 W drugiej kolejności art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE wymaga również istnienia sądu „ustanowionego uprzednio na mocy ustawy” w świetle nierozzerwalnych więzi, jakie istnieją między dostępem do takiego sądu a gwarancjami niezawisłości i bezstronności sędziów (zob. podobnie wyrok z dnia 11 lipca 2024 r., Hann-Invest i in., C-554/21, C-622/21 i C-727/21, EU:C:2024:594, pkt 55 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 64 Ponadto odniesienie do „sądu ustanowionego na mocy ustawy” zawarte również w art. 47 akapit drugi Karty odzwierciedla w szczególności zasadę państwa prawnego i dotyczy nie tylko podstawy prawnej samego istnienia sądu, ale także składu orzekającego w każdej sprawie oraz wszelkich innych przepisów prawa krajowego, których nieprzestrzeganie sprawia, że udział jednego lub kilku sędziów w rozpoznawaniu sprawy jest obarczony nieprawidłowością (zob. podobnie wyrok z dnia 29 marca 2022 r., Getin Noble Bank, C-132/20, EU:C:2022:235, pkt 121 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 65 Poza tym możliwość zbadania poszanowania tych gwarancji jest nieodzowna w kontekście zaufania, jakie sądy społeczeństwa demokratycznego powinny wzbudzać u jednostki. I tak Trybunał orzekł, że kontrola poszanowania wymogu, by każdy sąd, ze względu na swój skład, stanowił niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy, stanowi istotny wymóg proceduralny, którego należy bezwzględnie dochować [zob. podobnie wyroki: z dnia 1 lipca 2008 r., Chronopost i La Poste/UFEX i in., C-341/06 P i C-342/06 P, EU:C:2008:375, pkt 46; a także z dnia 8 maja 2024 r., Asociația „Forumul Judecătorilor din România” (Stowarzyszenia sędziów), C-53/23, EU:C:2024:388, pkt 55 i przytoczone tam orzecznictwo]. Taka kontrola powinna zostać przeprowadzona z urzędu w ramach badania środka prawnego, jeżeli pojawia się w tym względzie poważna wątpliwość (zob. podobnie wyrok z dnia 26 marca 2020 r., Szczególna procedura kontroli orzeczenia Simpson/Rada i HG/Komisja, C-542/18 RX-II i C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232, pkt 57, 58).
- 66 Skutecznej ochrony sądowej nie można by bowiem zapewnić, gdyby poszanowanie przepisów nadających sądowi przymiot „niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy” nie mogło na wniosek strony lub, w sytuacji zaistnienia poważnej wątpliwości, z urzędu podlegać kontroli sądowej i ewentualnej sankcji w przypadku ich nieposzanowania, gdyż w przeciwnym razie ich ewentualne naruszenie nie wywoływałoby jakiegokolwiek związanego z tym skutku. W tym względzie należy przypomnieć, że samo istnienie skutecznej kontroli sądowej służącej zapewnieniu poszanowania przepisów prawa jest nierozzerwalnie związane z pojęciem „państwa prawnego” (zob. podobnie wyrok z dnia 6 października 2020 r., Bank Refah Kargaran/Rada, C-134/19 P, EU:C:2020:793, pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 67 W związku z tym, jeżeli państwo członkowskie ustanawia przepisy prawne dotyczące składu sądu orzekającego w każdej sprawie i ponownego przydziału spraw, art. 19 ust. 2 TUE w związku z art. 2 TUE i art. 47 Karty wymaga, by przestrzeganie tych norm mogło podlegać kontroli sądowej.
- 68 Wynika stąd, że za niezgodne z wymogami wynikającymi z art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE należy uznać ustawodawstwo krajowe, które uniemożliwia sądom odwoławczym kontrolę poszanowania przepisów krajowych dotyczących ponownego przydziału spraw w sądach lub zmiany składu sądu w celu ustalenia, czy skład sądu, który orzekał w pierwszej instancji, stanowi niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy, zakazując we wszelkich okolicznościach tym sądom odwoławczym stwierdzenia, w stosownym przypadku, nieważności postępowania w pierwszej instancji, jeżeli postępowanie to zostało zakończone wydaniem wyroku przez skład orzekający, któremu ponownie przydzielono sprawę lub który został zmieniony z naruszeniem tych przepisów.
- 69 Należy ponadto zauważyć, że po złożeniu rozpatrywanego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w ramach postępowania w sprawie skargi o stwierdzenie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego wniesionej przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej w szczególnym kontekście przyjęcia przez to państwo członkowskie w trybie pilnym różnych przepisów o charakterze proceduralnym w reakcji na szereg odesłań prejudycjalnych skierowanych przez różne polskie sądy w odniesieniu do zgodności z prawem Unii rozmaitych zmian ustawodawczych, którym została poddana organizacja wymiaru sprawiedliwości w Polsce, Trybunał orzekł w pkt 226 i 227 wyroku z dnia 5 czerwca 2023 r., Komisja/Polska (Niezawisłość i życie prywatne sędziów) (C-204/21, EU:C:2023:442), że przepis prawa krajowego, który w sposób ogólny uniemożliwia taką kontrolę, a mianowicie art. 55 § 4 Prawa o ustroju sądów powszechnych, jest sprzeczny z art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE w związku z art. 47 Karty. Wynika stąd, że w sprawie w postępowaniu głównym sąd odsyłający powinien odstąpić od stosowania tego przepisu, jak zauważyła rzecznik generalna w pkt 84 opinii.
- 70 Z całości powyższych rozważań wynika, że na pytania prejudycjalne należy odpowiedzieć, iż art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE w związku z art. 2 TUE i art. 47 Karty należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisowi krajowemu, który uniemożliwia we wszelkich okolicznościach sądowi odwoławczemu skontrolowanie, czy ponowny przydział sprawy składowi sądu, który orzekał w tej sprawie w pierwszej instancji, nie nastąpił z naruszeniem przepisów krajowych dotyczących ponownego przydziału spraw w sądach.

W przedmiocie kosztów

- 71 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (czwarta izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 19 ust. 1 akapit drugi TUE w związku z art. 2 TUE i art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej

należy interpretować w ten sposób, że:

stoi on na przeszkodzie przepisowi krajowemu, który uniemożliwia we wszelkich okolicznościach sądowi odwoławczemu skontrolowanie, czy ponowny przydział sprawy składowi sądu, który orzekał w tej sprawie w pierwszej instancji, nie nastąpił z naruszeniem przepisów krajowych dotyczących ponownego przydziału spraw w sądach.

Lycourgos

Rodin

Spineanu Matei

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 14 listopada 2024 r.

Sekretarz

Prezes

A. Calot Escobar

K. Lenaerts